

7.11.2015 Delo - Sobotna priloga

Stran/Termin: 24

Naslov: Ljubiti tako, da premagaš večnost

Avtor: Patricija Maličev

Rubrika/Oddaja: GLEDALIŠČE

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 1.362,77

Naklada: 75.551,00

Gesla: PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ, VESNA JEVNIKAR, DARJA

Poročilo

Patricija Maličev

Predstava Mrtvec pride po ljubico v izvedbi Prešernovega gledališča Kranj in Mestnega gledališča Ptuj je uspešno gostovala v Bukarešti in Solunu. Še pred tem navduševala v Moskvi. Naslednje postaje: Bolgarija, Makedonija, Gruzija, Aman?

Ljubiti tako, da premagaš

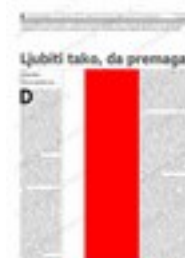

Drama Mrtvec pride po ljubico Svetlane Makarovič ima korenine v istoimenski ljudski pesmi in tudi v Prešernovi predelavi Burgerjeve *Lenore*. Avtorica je temo obdelala pretresljivo in drugače, jo uzrla z drugih zornih kotov. Tako skozi shizofrenijo uvede dve junakinji, dve Miciki, ki se borita za prevlado oziroma preživetje. Ob njiju je tu še Sveti Tadej, potovec, videc, spovedovalec grehov. Pa dve materi. Micikina in Mlinarjeva. Nobena od njiju ni ušla ostremu peresu Makarovičeve. Mlinarjeva še mrtva ošteva sina in mu daje navodila, kako naj žaluje za njo. Ker ga v vsem tako prekaša in ga spominja, da je zanj žrtvovala vse, ji dolguje vsaj to, da ravna tako, kot je njej prav. Druga Micika od Mlinarja preračunljivo zahteva, naj nanjo prepiše mlin, če hoče, da se bo poročila z njim. Pravi, da bo mlin potem lahko zažgala pri belem dnevu, saj bo njen. Pozna namreč strašno skrivnost, in sicer da je Mlinar položil roko na Anzelna, njenega mrtvega ljubega. Prve Micike ni več, ker v takem svetu ni prostora za pravo ljubezen.

Predstava Mrtvec pride po ljubico v izvedbi Prešernovega gledališča Kranj in Mestnega gledališča Ptuj je nedavno uspešno gostovala v Bukarešti na festivalu mreže NETA, nato pa še v Solunu na 50. festivalu Dimitria. Še pred tem je predstava gostovala v Moskvi in še prej je na Borštnikovem srečanju prejela nagrado društva gledaliških kritikov in teatrologov Slovenije za najboljšo uprizoritev sezone (2013/2014) ter nagrado Borštnikovega srečanja za mlado igralko Ani Urbanc za vlogo Prve Micike.

Na poti v Bukarešto je Ana za naš časopis povedala, da je bila nagrade neizmerno vesela, saj je lepa potrditev za mladega igralca, še posebej ljubo ji je bilo, da jo je prejela prav za Miciko, ker je to prva večja vloga po akademiji in njej doslej najljubša. »Uživam biti Micika. Čeprav je tekst zahteven, pesniški, je vse, kar počnemo na odru, vključno z glasbo – zelo pomembno soigralko, če ji lahko tako rečem –, tako močno izrazno, da se zaleze v človeka, tudi kadar je prisotna jezikovna pregrada. Poleg tega je med nami vedno prisotna neka posebna koncentracija, pozornost do soigralcev in odzivnost na to, kar se pač na odru zgodi ... Zelo smo drug z drugim in to je močno. Tudi koncentracija gledalcev se zlije z našo, zato je to prehajanje energij med vsemi nami zmeraj zelo intenzivno. Obenem lahko rečem, da je bil moj krst na profesionalnem odru na kranjskih deskah res prijeten. Od igralcev, režiserja, vodstva in celotne ekipe sem dobila maksimalno podporo in zaupanje v svoje delo, kar je pogoj, da se lahko razcvetiš v polnem pomenu. Hvaležna sem za to izkušnjo, ki me je na vseh področjih obogatila.«

Branko Rožman je prejel nagrado Borštnikovega srečanja za glasbo, o kateri so v obra-

zložitvi zapisali, da zdaleč presega funkcijo spremljave ali zgolj ustvarjanje atmosfere ali podčrtavanje razpoloženj, je eden od najpomembnejših akterjev uprizoritve. Orkester, ki ga sestavljajo igralci in dva glasbenika, ustvarja neka-kšen nov jezik, sestavljen iz besed in glasbe. Glasba nas opozarja na arhetipsko, iz katerega črpa besedilo, sledi njegovi ritmičnosti in jo hkrati ustvarja, igralci med seboj – pa tudi z glasbenikoma in občinstvom – ne komunicirajo več le z besedami, ampak tudi z inštrumenti, harmonikami. In tudi glasba stopa v dialog z igralci, se z njimi spogleduje, jih tolaži, jim narekuje razpoloženja, ob tem pa komentira odsko dogajanje in daje ritem uprizoritvi.

»Osnovni navdih je bil izjemen Svetlanin tekst,« pojasni Rožman. »Poleg popolne začaranosti je ta v meni takoj prebudil spomine na ljudsko pripovedništvo in obredje, ki sem ju v otroštvu srkal na hribovski kmetiji. Nepozabni so večeri ob ličkanju korus, ko nas je otroke spreletaval srh ob mejnih zgodbah ljudskih pripovedovalcev. Temu so ponavadi sledili še baladni napevi v medlo utripajoči svetlobi brliv. Treba je bilo ujeti odzven tistih trenutkov izpod kozolca. Ob tem je na nastajanje glasbe vplivala Lorencijeva predstava o harmonikarskem orkestru. Ta je sprožila vznemirljiv izziv, kako ansambel, v katerem si nihče še nikoli ni optal harmonike, v kratkem obdobju vaj pripeljati do ravni, ko bodo lahko celotno predstavo spremljali s solističnim in orkestrskim igranjem harmonik.«

Igralska ekipa je za predstavo dobila tudi posebno priznanje na 38. dnevi satire Fadila Hadžića: »Vsa igralska ekipa se je za to predstavo naučila igrati harmoniko. Zato je treba še posebej ceniti njihov igralski trud, ki so ga vložili ne le v dramsko igro, ampak tudi v suvereno izvedbo glasbe na odru, ob kateri občinstvu dobesedno zastaja dih. Brez te glasbe pravzaprav ne bi bilo najmočnejšega dela predstave.«

Režiser Jernej Lorenci pravi, da je zanj kranjski igralski ansambel poseben: »Maloštevilna, skoraj družinska, z razprtijami vred, a blazno angažirana, odprta, sproščeno disciplinirana ekipa. Izjemno dobro se poznajo, a nevarnostim pretirane bližine se v procesu ustvarjanja izognejo prav s posvečenostjo in interesom.«

Vsi za enega, eden za vse

Nekaj podobnega misli tudi Aljoša Ternovšek, ki je v kranjskem gledališču sodeloval že pri več uspešnicah: »Najbolj dragoceno je, da je ta predstava narejena družno, skupno. Vsi delamo za enega in eden dela za vse in zase. Velik izziv so bile seveda harmonike. Pripraviti sedem čistih harmonikaških analfabetov, da po dveh mesecih delujejo kot bolj ali manj uglašen orkester, ni mala stvar. Jernej in Branko sta imela veliko potrpljenja in vero v nas. Če nekdo verjame vate, je lepo, hkrati pa je odgovornost večja in mislim, da se nismo izneverili ne enemu ne drugemu. Zakaj je predstava delovala dobro na gledalce in strokovno javnost doma in v tujini, je težko govoriti, predvsem ustvarjalcu. Nekdo mi je rekel, da mu je predstava všeč, ker zares predstavlja Slovenijo, tako po atmosferi kot po vsebini. Domači gledalci jo začutijo kot dom, tujci pa kot vpogled v jedro nekega naroda, s katerim živijo ali so živeli v skupni širši domovini. Verjetno pa ne gre zanemariti niti izvedbe v celoti.«

»Ko ustvarjamo predstavo, nikoli ne vemo, kako bo zažvela v prihodnosti, čeprav že med ustvarjalnim procesom lahko začutijo, ali ima določeno energijo ali je nima,« pove igralka Darja Reichman. »Pri Mrtvecu je bil že sam proces dela sila navdihujoč, hkrati pa pomirjajoč, med vajami smo se hitro ujeli in vsi zadihali v istem ritmu. Mislim, da je k temu poleg režiserskega vodenja Jerneja Lorencija in njegovih sodelavcev največ pripomoglo to, da je šlo za predstavo, ki jo nekako nosi glasba, glasba je omočila presežek in mi pri tej predstavi osebno največ dala. Prav zaradi nje smo se morali uigrati v uglašen orkester, to pa je pri nas igralskih včasih težko. Ko pa se ujamemo, je to

začutiti z odra, in prav to začara publiko, notranje uglešena, orkestrirana predstava močno deluje ne glede na to, ali gre za domače ali tuje občinstvo, ko pa res uspe ustvariti presežno gledališče, to prepriča tudi strokovno javnost, ki se mnogokrat zdi že vsega naveličana. Šele ko s publiko podelimo svojo celovito gledališko izkušnjo, lahko rečemo, da nam je uspelo. Seveda pa se vse vrti okoli močne, pre-mišljene dramske vsebine (po mojem mnenju čudovitega teksta), ki je univerzalna in se dotakne večnih človeških vprašanj in usode vsakega izmed nas. Svetlana Makarovič je dogajanje duhovito in spretno vpletla v slovensko folklorno tradicijo, kar je pri domači publiko prebudilo določeno nostalgijo, tujo pa s specifično estetiko navdihnili in presenetilo, ker je, čeprav je šlo za tujo izvedbo, predstavilo univerzalni teater, v katerem so pretreseni zagledali sebe.«

Vesna Jevnikar doda, da je *Mrtvec* predstava, ki vsem, ki so jo delali, in vsem, ki jo gledajo, pomeni veliko. »Zdaj, po vseh teh gostovanjih, že lahko tako rečem. Zakaj? Ker je iskrena, inteligentna in provokativna. Spoj, ki ga igralci vedno pričakujemo, a se zgodi zelo redko. Izjemna kombinacija, Jernejeva in Svetlanina odštekanost, ki preizprašujeta in preizkuša slovenske stereotipe na samosvoj način. Povsem resno in študijozno. In jih postavljata v globalni kontekst. Česar ne dosežeta beseda in igra, pove glasba, ki je enostavna, primarna, doživljajska. Vsa čast Branku Rožmanu in njegovemu potrpljenju. Bil je z nami na vseh vajah, od prve do zadnje. Tako kot se je on prilagajal hordi nepismenih, smo se mi z vsem srcem prilagajali njegovim eskapadam. In rezultat je očiten ... Lorenci ima 'ubijalsko' ekipo, s katero se loteva projektov. Vsi so, tako kot on, odprti za raziskovanje, in znajo sešiti temo in nadgradnjo v celoto, ki funkcionira preprosto kot slikanica. In seveda: ritem, emocije in silovitost igre. To je po mojem mnenju receptura in odgovor na vprašanje, zakaj predstava buri spontane aplavze. Tako doma kot na gostovanjih.«

Na tistem v Bukarešti je predstava doživela kar nekaj aplavzov na odprti sceni, najmočnejšega je doživel Borut Veselko kot Sveti Tadej.

Skladatelj Branko Rožman nadaljuje, da so z osnovnimi vajami na izposojenih inštrumentih hkrati kupovali premišljeno izbrane tipe harmonik za posamezne like v predstavi. Miciki sta tako dobili identični klavirski harmoniki, Sveti Tadej frajtonarico, Mlinarjev barvito otroško, Anzel zvočno najbolj bogato štirikrat uglešeno ... »Moj poklon igralcem in nasmešek se prikradeta takoj, ko se spomnim vseh teh vaj, duhovitih glasbeno vzgojitelskih pristopov, popolne predanosti ansambla. Ko smo ugotovili še, da se v šepetalki in inspicientu predstave skrivata izvrstna čelist-ka in kitarist, smo ju takoj povabili v predstavo. Tako smo poleg vokalov dobili končno zvočno barvo predstave.«

In tako sta se v predstavi znašla še Judita Polak in Ciril Roblek. »Čelo, ki ga igram v predstavi, naredi prav posebno napetost na tistih delih, kjer je potrebno, in to napetost tudi razveže, osvobodi. Režiser Jernej Lorenci in avtor glasbe Branko Rožman sta odlično vkomponirala čelo kot podlago tekstu in na nekaterih delih tudi kot solistični inštrument. Preigravanje iste melodije na čelu in harmoniki je kot pogovor, kot dodaten tekst, ki še bolj poudari zgodbo in njegovo čutnost. S tem postanem tudi jaz del te zgodbe, kot neki neviden, a še vedno aktiven opazovalec. In po vseh teh ponovitvah me še vedno drži, še vedno se iskreno zasmejim, še vedno mi kdaj postane hudo ... Ta predstava mi bo vedno ostala v spominu predvsem zato, ker sem lahko z igralci tudi na odru, in to ne kot tisto, kar počnem [šepetalka], temveč kot to, kar sem, glasbenica. Ustvarjati to predstavo je bilo zabavno, sproščeno in resnično nepozabno. Bolj ko gre predstava proti koncu, bolj čustvena je. Pri zadnjem delu, ko Prve Micike ni več in Druga Micika govori, da 'tod okoli ni bilo nikoli takega fanta. Če bi bil, bi ga ljudje poznali. Spominjali bi se ga...'. uf, se vedno

večnost

naježim,« je večer pred razprodano predstavo v Bukarešti povedala Polakova.

Ciril Roblek ji pritegne, rekoč, da je Mrtvec predstava, ki daje mnogo možnosti za razmišljanje o tekstu kot unikatni ljubezni. »Potek nastajanja predstave je bil namreč postopoma grajen in oblikovan gledališki 'izdelek', ki je pod taktirko Jerneja Lorencija dobil slikovito uprizoritev na odrskih deskah. Sam sem sodeloval kot inspicient in rekviziter, med vajami pa me je Branko Rožman, ki je ustvaril perfektno glasbo, vklopil s kitaro med naše harmonikarje. Tako sem zasedel mesto enega od devetih stolov na odru. Predstava je vedno sprejeta z navdušenjem. Neizmerno uživam v njej, še posebno če se vsa energija, igralcev in gledalcev, združi v dveurno valovanje skozi zgodbo in igro do iskrenega aplavza in zadovoljstva vseh.«

Igralka Vesna Jevnikar na vprašanje, kako je bilo pri njej z igranjem harmonike, pove: »Slabo. Nimam posluha in slišim precej manj kot večina ljudi. Vseeno se s pridnostjo in predanostjo predstavi doseže veliko. Igram in ni me sram. Nikoli ne bom zaigrala Avsenikove *Golice*, vseeno pa navdušuje, da igralec lahko uobliči režiserjevo vizijo, če ima dobrega

in preudarnega učitelja. Vsak dan v vsakem pogledu vse bolj napreduješ. V določenem trenutku si tako suveren, da raztegneš meh in pogledaš gledalcem v oči ... Kar pomaga, je dejstvo, da nihče ne pričakuje od tebe, da boš perfekcionista tam, kjer perfekcionizem nima namena. Vložiš maksimum in nekaj se mora pokazati. Če je rezultat vreden truda, si zadovoljen. Ne glede na to, kako naporno je bilo. In to je to. Igralci smo hvaležne živali.«

Ljubezen pač

Režiser Lorenci, ki je med enim gostovanjem Mrtveca in drugim, na beograjskem Bitefu, prejel še nagrado občinstva za *Iliado*, poudari, da se je muzika zgodila že prej, ker je začutil, da potrebujejo neko zmes glasbenega večera, arhetipske zborovske prostorske zasnove in dramskega. »Igralci, nevešči igranja harmonike, so idejo v trenutku sprejeli, se je nemudoma lotili in vse ostalo, kar je v predstavi, je nastajalo sproti, iz naših skupnih dognanj, iz organskih potreb kolektivnega dela. Ker v predstavi je ta dvojnost, materialno – beseda in ritualno – muzika. Ritualno je prostor sanj, prostor zaklinjanja, vere v zasmrtje, sposobnost brisanja mej med stvarnim in tistim on-

Režiser Jernej Lorenci pravi, da je zanj kranjski igralski ansambel poseben: »Maloštevilna, skoraj družinska, z razprtijami vred, a blazno angažirana, odprta, sproščeno disciplinirana ekipa. Izjemno dobro se poznajo, a nevarnostim pretirane bližine se v procesu ustvarjanja izognejo prav s posvečenostjo in interesom.«

kraj, srčna moč, ki vztraja in kljubuje. Ljubezen pač. Materialno pa vidi samo z zrkli in vidi skrb za lastno prihodnost. In si ne more dovoliti, da obstaja neznano in nevarnost neznane-ga pa tudi nevarnost bolečine. Zato se samo-izprazni in usmeri vso svojo moč v teptanje nasprotnega in pridobivanje konkretnega.«

Direktorica PGK Mirjam Drnovšček je pre-senečena, kako pozitivno na vseh gostovanjih sprejemajo predstavo: »Bukarešta me je nav-dušila v tem, kakšen pomen dajejo gledališču in kulturi nasploh, prav tako Solun. Dobila sem občutek zavedanja, da kultura daje človeku tisto širino razmišljanja, ki lahko popelje današnji svet iz moralne in posledično tudi iz finančne krize. Oba festivala sta organizirana na visoki profesionalni ravni, predstava je go-stovala v družbi tudi drugih izjemnih uprizo-ritev, če omenim samo predstavo *Gora Olimp* v režiji Jana Fabra v Solunu. Naše gledališče ostaja zvesto zadani usmeritvi, to je kritične-mu pogledu na stanje v današnji družbi. Kljub vedno težjemu finančnemu stanju ne popu-ščamo populizmu, ker menimo, da profesio-nalno gledališče ne more in ne sme biti v prvi vrsti namenjeno zabavi, ampak predvsem od-piranju polja širšega razmisleka o stanju duha. Prav zato izbiramo tekste, ki se nanašajo na da-našnji čas, režiserje in druge ustvarjalce, ki jih znajo zgnesti, v ansamblu pa imamo izvrstno ekipo, ki se lahko spopada s še tako zahtevni-mi vlogami. Seveda uspehi ne pridejo sami od sebe niti čez noč ne, to je posledica trdega dela vsaj zadnjih deset let.«

Tekst Makarovičeve je po njenem mnenju brezčasen, predstava čarobna, ki vsakega po-srka vase, ga začara in zamaje tla pod nogami. »Edina prava ljubezen je tista, ki ni preračun-ljiva, ki se ne ozira na družbene norme in pri-čakovanja. Ljubiti tako, da premagaš večnost. Kdo si tega ne želi? Če se k temu doda briljan-tno režijo in izvrstne deleže vseh, ki so pri predstavi sodelovali, potem uspeh ni naklju-čje. Meni osebno je v izjemno zadovoljstvo, da predstava ni prepričala samo strokovne javnosti, ampak tudi širšo. Ob tem bi se rada zahvalila Alji Predan, ki je na Borštniku uve-dla *show case*, ki se ga udeležijo številni tudi selektorji in direktorji festivalov ter gledališč, saj je prav to Mrtvecu odprlo vrata v tujino. Va-bila še prihajajo, dogovorjeno je že za festival v Vracih (Bolgarija), za predstavu pa se zanimajo tudi festivali v Sibiuu in Temišvaru (Romuni-ja) ter v Gruziji. Upam, da bomo lahko šli, ►

